

OPONENTSKÝ POSUDEK **disertační práce**

Název práce:

METODOLOGIE POSTKEYNESOVSKÉ EKONOMIE V TEORII SPOTŘEBITELE

Autor:

Ing. Alena Melicharová

Školitel:

Prof. Ing. Milan Sojka, CSc.

Rozvíjení postkeynesovské ekonomie, která se začala formovat na kritice stěžejních postulátů neoklasické ekonomie (samo pojetí a zaměření ekonomické vědy, její metodologický aparát, hlavní teoretické koncepce, především teorie rozdělování apod.), je provázeno snahou o vytvoření životaschopné alternativy k učení hlavního proudu ekonomického myšlení. V souvislosti s tím se postkeynesovci zaměřují na další rozvíjení Keynesových myšlenek a v návaznosti na učení Michala Kaleckého a dalších osobností usilují o vytvoření komplexního teoretického systému zahrnujícího nejvýznamnější oblasti zkoumání ekonomické vědy při snaze o mikroekonomické ukotvení stávajících makroekonomických koncepcí.

Nezanedbatelným krokem a do značné míry i nutností na cestě k naplnění tohoto záměru by měla být snaha postkeynesovsky orientovaných ekonomů o další rozvíjení vlastní teorie spotřebitele, které se jeví jako vysoce aktuální, a to minimálně ze dvou důvodů, které autorka výstižně formuluje v úvodní kapitole své disertační práce: v první řadě je to skutečnost, že postkeynesovská teorie spotřebitele představuje jednu z nejméně uchopených oblastí v rámci postkeynesovské ekonomie, spojená s tím, že právě tato oblast se jeví jako klíčová vzhledem k propracovanosti neoklasického konceptu racionality spotřebitelského chování.

Proto již samotné zaměření předkládané disertační práce považuji za velice vhodnou a vysoce aktuální, i když současně také značně náročnou volbu. Cíl práce je jasně vymezen: autorka usiluje o „rozpracování metodologických východisek formulování postkeynesovské teorie chování spotřebitele v reálných sociálně ekonomických systémech.“ (s. 4) K naplnění tohoto cíle dospěla na základě zevrubné analýzy široce souvisejících problémů, přičemž se nechala inspirovat hlavními postkeynesovskými principy formulovanými V. Chickovou.¹

První z nich, požadující, aby ekonomická teorie nesklouzávala k analýze ekonomiky na principu konstrukce vysoce abstraktních modelů, je diskutován ve třetí kapitole v podobě výkladu filosofických základů postkeynesovství. Ty jsou tvořeny kritickým realismem T. Lawsona, zobecňující metodologií P. Davidsona a babylonským způsobem myšlení S. C. Dowové. Doktorandka postupuje logicky od stručného nastínění obsahu jednotlivých koncepcí k jejich vzájemné komparaci spojené s naznačením hlavních odlišností. I přes

¹ „1. teorie by měla být realistickou abstrakcí a ne modelem imaginární ekonomiky; 2. ekonomický systém je proces v historickém čase a teorie by tento fakt měla zohlednit; 3. makroekonomie nabývá platnosti zároveň s mikroekonomií (disertační práce s. 4 s odvolávkou na Chick, V.: Is There a Case for Post Keynesian Economics? In *Scottish Journal of Political Economy*, 42 (1), 1995, s. 20 – 36, překlad autorka disertační práce).

zohlednění polemik, které vyústí v odlišná stanoviska, dospívá na základě své analýzy k přijetí závěru o vzájemné slučitelnosti uvedených koncepcí a odlišnosti mezi nimi omezuje spíše jen na oblast rétoriky a na míru kritičnosti vůči záměrům neoklasické ekonomie.

Shoda v ontologickém pojetí předmětu a v epistemologických aspektech je důsledkem závaznosti těchto přístupů pro postkeynesovské autory a vyúsťuje do nezbytnosti sledování vývoje ekonomických systémů v historickém čase spojeném s existencí nejistoty v ekonomické oblasti. Této problematice a její genezi je věnována 4. kapitola disertační práce.

O šíři autorčina záběru svědčí nejen v úvodní části kapitoly zmiňovaná podobnost postkeynesovského přístupu s přístupem příslušníků rakouské školy, ale i výklad Hicksova pojetí kauzality a zejména pak pozornost věnovaná shodným momentům v učení jednotlivých větví postkeynesovců i samotného Keynesa na jedné straně a hlavních protagonistů formativního období institucionálního směru označovaného jako starý (americký) institucionalismus na straně druhé. V této souvislosti neopomíjí autorka ani vliv Darwinovy evoluční teorie a pro naznačení souvislostí mezi postkeynesovstvím a institucionalismem využívá evoluční ekonomie.

5. kapitola, která je věnována makroekonomickým základům teorie spotřebitele, je reakcí na jeden ze zásadních požadavků postkeynesovské ekonomie, jímž je propojení mikroekonomických a makroekonomických souvislostí. Kořeny postkeynesovské teorie spotřeby spatřuje autorka v makroekonomickém principu teorie efektivní poptávky – v Keynesově hypotéze absolutního důchodu a v Duesenberryho hypotéze relativního důchodu.

Makroekonomické základy teorie spotřeby představují na jedné straně logické vyústění předcházejících kapitol vzhledem k zaměření a cíli disertační práce, na druhé straně poskytují základ, na němž by bylo možné vybudovat koherentní teorii spotřebitelské volby. Zde je třeba souhlasit s autorčím závěrem, že tato možnost, objevující se současně také jako implicitní výzva ze strany ekonomie hlavního proudu, nebyla dosud v postkeynesovské ekonomii adekvátním způsobem využita.

V souvislosti s tím neměla autorka v následující 6. kapitole věnované postkeynesovské teorii spotřebitelské volby mnoho možností pro její prezentaci. Východiskem se jí stal přístup T. Lavoie, který – při respektování základních principů postkeynesovské ekonomie – přesahuje do oblasti institucionální ekonomie, schumpeterovsky laděné evoluční ekonomie, sociální ekonomie, behaviorální ekonomie a dalších směrů či učení jednotlivých hůře zařaditelných autorů včetně některých příslušníků hlavního proudu.

Přestože hlavní společné rysy postkeynesovského přístupu s institucionalismem, především s jeho starou (americkou) verzí, byly analyzovány již v předchozí kapitole, zařazuje autorka stručné vymezení pojmu instituce až před výklad základních principů Lavoieho teorie. Tato zdánlivá nelogičnost a otázka nezbytnosti zařazení této problematiky v rámci stávající kapitoly se při bližším seznámení s jejím obsahem ukazuje jako nanejvýš vhodná, neboť vymezení instituce vytváří prostor pro zavedení širší škály strategie rozhodování ekonomických subjektů.

Autorka i zde prokazuje výbornou orientaci v nejednoznačném vymezení pojmu instituce, které spočívá nejen v odlišnostech přístupu starého institucionalismu a nového institucionální ekonomie, ale i v nesourodém pojetí některých autorů uvnitř obou variant. Následující brilantní analýza jednotlivých principů teorie spotřebitelské volby T. Lavoie

ukazuje – stejně jako všechny předcházející části disertační práce – na širokou obeznámenost autorky s danou problematikou, na její schopnost uchopit problém a věcně a srozumitelně jej interpretovat.

Vyústění analýzy do interpretace výsledků postkeynesovské teorie spotřebitelské volby je předmětem až následující 7. kapitoly disertační práce, které autorka přidělila příznačný název Diskuse, neboť relevantní formu výsledku postkeynesovské teorie spotřebitelské volby vymezuje v konfrontaci s neoklasickou ekonomikou. V této souvislosti nelze než souhlasit s jejím zdůvodněním vycházejícím ze skutečnosti, že neoklasický výklad (nejen) teorie spotřebitelské volby představuje určitou normu spojenou s matematizovaným formálním modelem, která je neslučitelná s alternativními teoriemi vycházejícími z odlišných metodologických základů.

Proto se disertantka znovu vrací k původnímu vymezení metodologických východisek postkeynesovství, které již v úvodních kapitolách své práce zaměřila na tématické oblasti představující zásady, jež by měla postkeynesovská teorie spotřebitelské volby respektovat. Spor o „pravdivost“ mezi postkeynesovskou a neoklasickou teorií spotřebitelské volby nazírá autorka prizmatem dichotomie cíle vědy, neboli sporu mezi snahou o vysvětlení příčin chování spotřebitele v kontextu plynutí historického času na jedné straně a úsilím o predikování jeho chování na základě matematizovaného formalizovaného modelu na straně druhé s důrazem na neslučitelnost základních metodologických východisek.

Závěr

Předkládanou disertační práci považuji za mimořádně zdařilou. Oceňuji široký záběr, s nímž autorka přistoupila k pozitivnímu vymezení postkeynesovské teorie spotřebitele, a důraz, který klade na její metodologické kořeny. Práce jako celek má logickou a vyváženou strukturu, vychází z nejobecnějších konceptů a systematicky postupuje k výkladu konkrétních teoretických problémů. Bez povšimnutí nelze ponechat ani preciznost výkladu a proargumentovanost závěrů, k nimž ve své práci dospívá.

V drobném nesouladu s výše uvedeným hodnocením je ztotožnění hlavního proudu s neoklasickou ekonomikou, které se v práci objevuje na několika místech. I když jde vzhledem k zaměření práce o zcela okrajovou záležitost a přestože tento přístup není u postkeynesovských autorů žádnou vzácností, domnívám se, že jde o jisté zjednodušení a že by se autorka mohla k tomuto problému vyjádřit v průběhu obhajoby své disertační práce.

Práce jednoznačně prokazuje autorčinu schopnost specifikovat problém, definovat cíl výzkumu, zorientovat se v dostupné literatuře a samostatně vědecky pracovat. Její disertační práce je zdárným naplněním stanoveného cíle a splňuje veškeré požadavky, které jsou na tento typ prací kladeny. Proto doporučuji, aby byla přijata k obhajobě a aby byla Ing. Aleně Melicharové po splnění všech stanovených podmínek udělena vědecká hodnost Ph.D.

V Praze dne 16. 10. 2008

Doc. Ing. Jitka Koderová, CSc.
Katedra měnové teorie a politiky
Fakulta financí a účetnictví
Vysoká škola ekonomická v Praze

Děkanát Provozně ekonomické fakulty
K rukám paní Dagmar Škubalové
Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně

Zemědělská 1
613 00 Brno